

تاجیکستان: صلح شکننده و اقتصاد از نفس افتاده

نوشته دکتر پرویز ورجاوند

سراجم بعد از چند نشست در تهران، مسکو، عشق آباد، افغانستان و ... توافق نامه نهانی صلح تاجیکستان میان دولت آقای امامعلی رحمانف از یک سو و آقای ملا عبدالله نوری رهبر نهضت اسلام تاجیکستان به عنوان نماینده نیروهای «اوپوزیسیون» و درگیر با دولت تاجیکستان به امضاء رسید. این رویداد برای همه کسانی که در چند سال اخیر شاهد درگیری‌ها و خشونت‌ها و خونریزیهای تاجیکستان و در هم کوبیده شدن دردناک اقتصاد ناتوان این سرزمین بوده‌اند و از آن رنج می‌برده‌اند نویدبخش بود و آن را، گامی مؤثر در پایان دادن به دوران آشفتگی و حرکت به سوی استقرار آرامش و نظم، به منظور گام نهادن به دوران سازندگی تلقی کردند. از فرادای امضاء توافقنامه همگان به حق نگران این بوده و هستند که چگونه می‌توان به این توافق در عمل دست یافت، بدون آنکه بر خوردهای تازه‌ای آغاز شود و بار دیگر دو طرف بجای تفاهم و همدردی بار دیگر از دهانه سوپ و لوله‌های تنگ با هم سخن بگویند.

تجربه تلخ رویدادهای چند سال اخیر، بعد از فروپاشی اتحاد شوروی، حکایت از آن دارد که باید بشدت نگران اوضاع و احوال تاجیکستان بود و به امضاء توافقنامه‌ها دل خوش نکرد. درگیریهای چند روز بعد از امضای توافقنامه در ناحیه «ریگر» در نزدیکی شهر «تورسون زاده» و در نزدیکی های مرز ازبکستان. موضع گیریهایی «خداپرديف» معاون گارد ریاست جمهوری و تشکیل «شوراع دفاع از جنوب و مرکز تاجیکستان» بوسیله او با شرکت برخی از فرماندهان نظامی تاجیکستان و بالاخره انفجار بمب در نزدیکی کاخ ریاست جمهوری در روز شنبه چهارم مرداد ماه همه حکایت از آن دارد که به برقراری صلح و آرامش در تاجیکستان و تشکیل «حکومت وحدت ملی» در آن سرزمین، در آینده نزدیک نمی‌توان خوش بین بود. این به به آن مفهوم است که تحقق یافتن

چنین آرزویی غیرممکن خواهد بود، بلکه این کار شدنی است بشرط آنکه عوامل لازم در کنار هم مورد توجه قرار بگیرند و گروههای درگیر، با صداقت به نیت پایان بخشیدن به جو پر تنش کنونی آماده حیل و فیصل همه آنچه که مانع استقرار یک حکومت «همبستگی ملی» است بشوند.

اگر همه نگران تکرار ماجراهای دردناک و وحشتناک سالهای ۱۹۹۰ تا ۱۹۹۲ در تاجیکستان هستند و نمی‌خواهند فاجعه‌های تیراندازی به سوی مردم در میدان کمیته مرکزی در ۱۲ فوریه ۱۹۹۰ روی بدهد. اگر قصد بر این نیست تا بار دیگر صحنه‌های درگیری با آن اجتماع عظیم در میدان شهیدان روی بدهد، نباید این بار نیز چون آن زمان مردمی را که بعد از تسخیر رادیو-تلویزیون و قصر ریاست جمهوری می‌توانستند هرگونه مقاومتی را درهم بشکنند، فریب داد و ماجراهای دردناک و شرم‌آور «کولاب»، «قورغان تپه» و «حصار» را تکرار کرد. آیا تاکنون نیروهای درگیر توانسته‌اند پاسخی معقول درباره حدود صد هزار تن کشته و مجروح و نیم میلیون نفر آواره آن رویدادها به مردم رنج دیده تاجیکستان بدهند؟

هنوز سروده محمدعلی عجمی شاعر مردم تاجیکستان، که دردمندانه نظاره گر کشتار مردم و حتیگی‌های عوامل دست نشانده خارجی در آن سامان بوده، در گوشه‌ها طنین دارد که گفت:

نه یارای سخن گفتن دگر دارم
نه یارای وطن گفتن دگر دارم
نه یارایی خودم را از وطن گیرم
نه یارایی خودم را در کفن گیرم
نه یارایی که بگریزم از این دوزخ
نه یارایی که خوگیرم در این برزخ

.....
میان اینهمه جانهای افسرده
میان این همه خون، این همه مرده
بگویم بر که درد جانگدازم را
کجا اندازم آخر جا نمازم را؟!

اگر مردم دوشنبه نمی‌خواهند بار دیگر چون ماه مه ۱۹۹۲ زره پوشهای نیروهای لشکر ۲۰۱ پیاده نظام روسیه همه شهر را به تسخیر درآورند! اگر نمی‌خواهند بار دیگر جرخ‌بالهای ازبکستان به حریم هوایی تاجیکستان تجاوز کنند و اگر قرار است گامی بلند در راه برقراری آرامش برداشته شود، دیگر نباید

اجازه داد تا رخداد خونین روز بیست و ششم دسامبر ۱۹۹۲ در ناحیه «پنج» تکرار شود و نیروی زرهی حکومت پنجاه هزار نفر از تاجیکان را به عنوان نیروهای اپوزیسیون به خاک و خون بکشند و آن را برای خود پیروزی قلمداد کند؟

اگر دنیا نمی‌خواهد که بار دیگر سیل اوارگان تاجیکستان به آنسوی آمو دریا سرازیر شود و بی‌خانمانی و فقر بر بیش از یک میلیون از مردم این سرزمین حاکم باشد. اگر تجاوز بر «عزمی‌ها» و بدخشانی‌ها و نابود ساختن خانه و کاشانه آنها را شرم‌آور می‌دانید، باید با عزمی استوار از تکرار همه این نامردمی‌ها جلوگیری کرد و آشتی ملی را تنها راه نجات دانست. همه نیروهای درگیر و سلاح بدست از دولت و حامیان آن گرفته تا مخالفان کوناکون و بالاخره گروههای مسلح فشار که از آشفته بازار، بهره می‌برند باید آگاه باشند که ملت تاجیکستان از نظر توان اقتصادی در وضعی قرار دارد که اگر هرچه سریعتر اوضاع سامان نیابد با فاجعه مواجه خواهد شد و جز یک مشت عناصر وابسته به قدرت‌های سلطه‌گر خارجی، اکثریت عظیم مردم در تنگنای فرساینده‌ای گرفتار خواهند آمد.

نقش نیروی سوم

دولت تاجیکستان و مخالفان آن به رهبری آقای نوری هر دو باید بدانند که به شهادت اوضاع چند سال گذشته، همه مشکل تاجیکستان در کزو تفاهم این دو نیرو قرار ندارد و حتی به شرط پایبندی هر دو به تعهداتشان، اگر نتوانند دیگر نیروهای مطرح در تاجیکستان را با این توافقنامه هم‌گام بسازند، باید در انتظار برخوردها و آشوبهای کوناکون مسلحانه و غیر آن باشند.

شرایط امروز تاجیکستان چنان است که برای جریانی که از آن با عنوان «نیروی سوم» یاد می‌شود باید اهمیت قائل شد. همکاری این نیرو از میزان بی‌تفاوتی، قهر مردم و تنش در جامعه خواهد گشت و شور و شوق را در راه دستیابی به آشتی ملی افزون خواهد ساخت.

بخشی از این نیرو را سازمانهایی چون حزب دمکرات تاجیکستان به رهبری دکتر شادمان یوسف، سازمان مردمی رستاخیز، حزب آریسانی بزرگ و ... تشکیل می‌دهند. از سوی دیگر چهره‌های صاحب اعتباری وجود دارند که حضورشان در دولت وحدت

هرچه سریعتر به همبستگی ملی و رسیدن به یک آشتی واقعی ملی برکنار از هر تزویر و ریا خواهد بود.

آنها باید بدانند که عوامل اساسی چون موارد زیر همیشه در کار است تا از هر فرصتی برای قبضه کردن قدرت و به زیر سلطه بردن این ملت بهره جسته شود:

۱- در بعد داخلی، جماعتی که طی سالیان دراز به عنوان ابزار حزب کمونیست وسیله در بند نگهداشتن ملت تاجیکستان بوده‌اند، برای بر سر قدرت باقی ماندن و

سود جونی‌های شخصی برآیند تا اوضاع را آشفته نگهدارند تا با بدست آوردن فرصت با حمایت خارج حکومتی سرکوبگر را استوار سازند.

۲- گروههای آشوبگر و مافیای که به جیزی جز پول و یک زندگی انگلی و غرق در فساد نمی‌اندیشند نیز سود خود را در این می‌بینند که یک دولت ملی قدرتمند در آن سرزمین نتواند شکل بگیرد، زیرا تنها

در یک فضای آشفته و بهم ریخته است که آنها می‌توانند با بهره‌مندی از یاریهای قدرتهای خارجی چپاولگرانه زندگی خودشان را تأمین کنند و در چشم برهم‌زدنی از پیاله فروشی تا مقام یک سرکرده چریک

کشورها و نیروهای مختلفی مایل نیستند آرامش به تاجیکستان بازگردد و اقتصاد آن سامان بگیرد.

جامعه تاجیکستان، ضمن ارج گذاردن بر اعتقادات مذهبی مردم مسلمان سرزمین خود با توجه به رویدادهای تاریخی آسیای مرکزی و منطقه‌ای که بدان تعلق دارند برآنند که دولت ملی تاجیکستان باید حول محور فرهنگ ملی شکل بگیرد و به «وحدت ملی» جامعه عمل پیوشاند.

نیروهای بازدارنده

دولت کنونی و همه نیروهای «اوپوزیسیون» باید بدانند که شرایط تاجیکستان از نظر اوضاع اقتصادی داخلی و شرایط تجمیلی قدرتهای خارجی چنانست

ملی می‌تواند تداوم صلح را تضمین کند. که از آنجمله‌اند: «دولت خدای نظر» نامزد پیشین ریاست جمهوری، دکتر طاهر عبدالجبار، دکتر اصل‌الدین صاحب‌نظر، خانم پرفسور اینیال یابانظراووا.

رهبران نهضت اسلامی تاجیکستان باید با هو شمندی عمل کنند و با بهادادادن به تمامی نیروهای آزاداندیش ملی و همه سازمانهای سیاسی ملی، گروههای فشار و حامیان خارجی آنها را توجه دهند که در صورت انجام هر حرکت تجاوزگرانه‌ای با بخش عظیمی از ملت رودررو خواهند شد.

دولت و رهبران نهضت اسلامی هر دو باید بدانند که تشکیل دولتی مرکب از وابستگیان به آنها بدون همکاری دیگر نیروها، کاریست ناموفق که می‌تواند بار دیگر منجر به تجدید رویدادهای دردناک سال ۱۹۹۲ شود. آقای نوری و دیگر رهبران نهضت اسلامی تاجیکستان باید بدانند که بدون دستیابی به یک تفاهم وسیع با سازمانهای سیاسی و نیروهای ملی امکان آنکه بتوانند موفقیت‌های بدست آورده شده را حفظ کنند ضعیف است. نیروها و سازمانهای ملی تاجیکستان با شناخت وسیع از ویژگی‌های اجتماعی-فرهنگی

نویسه

شرکت مهندسی کامپیوتری (شخصی)

NEVISEH

Computer & Engineering Co
(Private Joint Stock)

با بیش از ۱۰ سال تجربه در صنعت انفورماتیک

نماینده انحصاری شرکت میکروپلاس

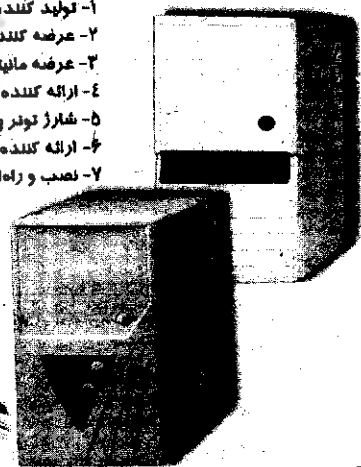
عضو شورای عالی انفورماتیک

عضو شورای تولیدکنندگان

سهامدار شرکت تحقیقاتی صنایع انفورماتیک

- ۱- تولید کننده Case و منبع تغذیه سولجینگ
- ۲- عرضه کننده کامپیوترهای پر قدرت Pentium HX ۱۳۳ تا ۲۰۰ مگاهرتز
- ۳- عرضه مانیتورهای ۱۵ اینچ AST و ۲۰ اینچ CTX
- ۴- ارائه کننده کلیه قطعات و لوازم جانبی کامپیوتر و لوازم مصرفی
- ۵- شارژ تونر پرینترهای HP با پودر اصل HP و مناسبترین قیمت
- ۶- ارائه کننده نرم‌افزارهای مالی و اداری
- ۷- نصب و راه‌اندازی شبکه‌های محلی و انجام امور سخت‌افزاری

Mother board - VGA Card - Sound Card - Speaker
Keyboard - Printer - Fax Modem - CD ROM - HDD
FDD - Monitor - RAM - Case - Sound blaster Pack
CPU - CD Writer - SCSI Card - Media Magic Pack
Toner Powder - Disk & Disket

تهران، خیابان شریعتی، بالاتر از میرداماد
شماره: ۱۷۸۰، طبقه اول، شماره ۶
تلفکس: ۲۲۲۸۷۴۰ - ۲۲۲۸۰۵۶

آماده عقد هر گونه قرارداد جهت پشتیبانی، تعمیرات و نگهداری سیستم‌های کامپیوتری و شبکه‌های محلی

جایگاه اجتماعی خود را تغییر دهند

۳- موقعیت جغرافیائی تاجیکستان چنانست که روسها برای کنترل همه آسیای مرکزی و نفوذ به افغانستان مایلند از هر نظر بر این سرزمین کنترل داشته باشند. به همین دلیل هنوز ارتش روسیه در این سرزمین مستقر است و در رویدادهای چند سال اخیر، در بزرگراهها، بسود و ایستگان خویش پا به میدان نهاده است.

۴- ازبکستان همسایه تاجیکستان با نگرانی هر چه تمامتر مسائل تاجیکستان را دنبال می کند و با تمامی نیرو برآنست تا از شکل گرفتن یک دولت نیرومند ملی در تاجیکستان که بتواند اوضاع را به سامان آورد و اقتصاد فلج آن را درمان بکشد جلوگیری کند. ازبکستان که در تعقیب سیاست های روسیه تزاری و اتحاد شوروی از نیرو گرفته باشدنگان تاجیک در آن سرزمین در هراس است، در پی فروپاشی شوروی همه نیروی خود را بکار گرفته تا از هرگونه ابزار هویت تاجیکان حتی در شهرهای معروفی چون سمرقند و بخارا و نرمد جلوگیری کند، ازبکستان بجای آنکه از برخورد سلطه گرانه با تاجیکان دست بردارد و اجازه بدهد تا چندین میلیون تاجیک زبان فارسی و خط خود را بیاموزند و روزنامه منتشر کنند و فرهنگ تاجیکی را بارور سازند، به گونه استالینی روش سزکو بگرانه را برگزیده و پی می جوید. ازبکستان از اینکه آرامش به جامعه تاجیکستان باز بگردد و اقتصاد آن شکوفا شود، بشدت نگران است. ازبکستان که نمی خواهد در روش سلطه گرانه و سزکو بگر خود نسبت به تاجیکان تغییری ایجاد کند، برآنست تا تاجیکستان را در تنگنا قرار دهد و از اینرو است که با دادن اسلحه و کمکهای مالی

گروههایی را بسیج می کند، تا همچنان آن سرزمین را در جنگ و خونریزی نگهدارند. حکومت ازبکستان نه تنها از جانب باشندگان تاجیک نگران است، بلکه از سوی گروههای مخالف ازبک نیز خود را با مشکل مواجه می بیند و تنها راه برای خفه کردن هر دو جریان را توسل جستن بر اعمال قدرت می داند. با توجه به چند مورد از موارد بسیاری که بدانها اشاره رفت جا دارد هم حاکمیت کنونی تاجیکستان و هم نیروهای اپوزیسیون و هم نیروهایی که خارج از این دو جریان قرار دارند، هوشمندانه بنا اوضاع برخورد کنند و از فرصت پدید آمده برای حل بحران صادقاته و به دور از نیرنگ با یکدیگر به رایزنی بپردازند، باشد که در این سرزمین افسانه ای که کانون یکی از چند فرهنگ برجسته جهان است، صلح و آرامشی دیرپا برقرار گردد و در پی سالها جنگ و

خونریزی و ویرانی، به همت زنان و مردان تاجیک، از زرافشانی و بدخشانی و کولابی گرفته تا دوشنبه ای و... حرکت سازندگی آغاز بگردد و در آینده ای نزدیک سرسبزی و نشاط از ستیغ کوههای سربلک کشیده آن تا دره های زرافشان و وخش و آمو، در همه جا، جایگزین ویرانی و زمین سوخته و آه و اندوه بگردد و

آسیای مرکزی و افغانستان سیاستی مبتنی بر شناخت آگاهانه واقعیت ها، ارزیابی نیروهای مختلف، و سپس موضع گیری هوشمندانه نبوده است. ما نتوانستیم در این سرزمین که همه مردم آن ایران را وطن بزرگ خویش بشمار می آورند به گونه پدری رفتار کنیم که همه فرزندان خود را به یک چشم می نگرد، ما در تاجیکستان بجای حمایت از نیروهای سیاسی ملی و تلاش برای ایجاد یک وحدت همه جانبه میان آنها بر حول محور فرهنگ تاجیکی-ایرانی، با همان نگرش غلط در افغانستان، هم خود را متوجه حمایت از بخشی از نیروها ساختیم بدون آن که بدانیم توانائی ها و نفوذ آنها چگونه و تا چه اندازه است. ما در تاجیکستان نتوانستیم از نظر اقتصادی حضوری فعال داشته باشیم، و یا مردم افغانستان را به این باور برسانیم که از هر کشور دیگری بیشتر به آنها نزدیک هستیم و در دوران سه روزی یازیشان می دهیم. در حالی که تاجیکان بشدت در تنگنا قرار داشته و کمکهای ما در حجمی وسیع روانه سرزمین های دیگر گردید و آه از نهاد تاجیکان برآورد. ما در حسائی که حدود ۲۰۰ هزار تاجیک از سرزمینشان آواره شده بودند، کاری در خور انجام ندادیم. ما چهره های درخشان فرهنگی تاجیک را به وطن و خانه بزرگ خودشان فرانخواندیم و آنها چون استاد بازار صابر و خانم گلرخسار و بسیاری دیگر به آمریکا و مسکو روی آوردند. ما برای آن بخش کوچک از دانشمندان و چهره های ملی تاجیک که در ایران باشند گشتند شرایط لازم را در حد انتشار یک نشریه ماهیانه و داشتن یک باشگاه فراهم نساختم. ما بسیاری کارهای دیگر که می بایست انجام می دادیم، انجام ندادیم و شد آنچه که نمی بایست می شد.

امروز که به دلایل بسیاری شرایطی بدید آمده تا توافقنامه صلح به امضاء برسد، باید هوشیار باشیم و تمامی نیروی خود را بکار ببریم تا موجبات وحدت نیروهای مختلف ملی را در تاجیکستان فراهم آوریم و مانع از آن شویم که قدرت طلبی ها، انحصار طلبی ها و خودخواهی ها را بر سر سیدن به یک آشتی ملی در آن سرزمین بریند.

حضور چند چهره توانا و صاحب اعتبار در صحنه مذاکره میان دولت تاجیکستان و نیروهای «اپوزیسیون» برای جهت دادن به روند مثبت مذاکرات و حمایت ایران از عمده نیروهای ملی می تواند در پایان دادن به بحران تاجیکستان نقش آفرین باشد.

میدان میوه و تره بار دوشنبه پایتخت تاجیکستان... وضع اقتصادی این کشور بقدری خراب است که اساتید دانشگاه و فرهیختگان این کشور هم برای تأمین معاش روزهای تعطیل به این میدان می آیند و به خرید و فروش میوه مشغول می شوند.

جوانان تاجیک در آن سرزمین سرزده های زیبایی رودکی را سر دهند و پرچم عشق و دوستی را بر فراز پامیر به اهتزاز در آورند.

و اما سخن آخر با کاربردستان سیاست ایران، کسانی که به احتمال تا چاپ این نوشته بر جای کسانی نشسته اند که سالیان دراز بدون هیچگونه دغدغه خاطری بر مرکب رهوار (منظور بوئینگ ۷۴۷ است) سوار بوده و کوشیدند تا «رکورد» تمامی همتایان خود را در سفر به اینسو و آنسو دنیا بشکنند که اگر سودی برای ملت ایران در بر نداشت، آنها را به هر نوائی که می خواستند رسانید. به تازه آمدگان (اگر نخواهند به مردم دهن کچی بکنند) یادآور می شویم که با وجود همه رفت و آمدها و تشکیل سمینارها و کنفرانس ها و انجام مذاکره های پی در پی و پر شمار، در مجموع سیاست ایران در تاجیکستان چون دیگر جمهوریهای